

ΚΕΝΤΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ

ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΗ ΤΣΑΤΣΟΥ

Παραδοτέο 1.2. (Γ)

Φάκελος υλικού για μαθητές (Λύκειο)

Έργο

«Εκπόνηση επιμορφωτικού εκπαιδευτικού ενημερωτικού υλικού και προγράμματος σπουδών επιμόρφωσης»

που εντάσσεται στις Πράξεις «Ανάπτυξη και Λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού», των Αξόνων Προτεραιότητας 1 & 2 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», το οποίο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ).

Αθήνα, Φεβρουάριος 2015

*Το παρόν εγχειρίδιο εκπονήθηκε στο πλαίσιο των Πράξεων «Ανάπτυξη και λειτουργία δικτύου ενημέρωσης, επιμόρφωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων σχολικής βίας και εκφοβισμού» που εντάσσονται στους Άξονες Προτεραιότητας 1, 2 και 3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ 2007-2013 και στο γενικότερο πλαίσιο των πρωτοβουλιών του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της **Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού**.*

Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Υλοποιείται από την Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Εκπαιδευτικών Δράσεων (ΕΥΕ ΕΔ) του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων σε σύμπραξη με το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».

Φορείς πρότασης και λειτουργίας: Γενική Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	5
Πρόλογος.....	7
Τί περιέχει αυτό το φυλλάδιο;.....	7
Σχολική βία – εκφοβισμός	8
Μορφές σχολικής βίας και εκφοβισμού	16
Πόσο συχνά συμβαίνουν φαινόμενα σχολικής βίας και εκφοβισμού;.....	21
Πού συμβαίνουν φαινόμενα σχολικής βίας και εκφοβισμού;	22
Πώς αναγνωρίζουμε τα φαινόμενα σχολικής βίας και εκφοβισμού;	23
Τί μπορώ να κάνω για τη σχολική βία;	33
Αντί Επιλόγου	38
Διαδικτυακές Πηγές.....	39

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της σχολικής βίας και του εκφοβισμού λαμβάνει ανησυχητικές διαστάσεις και έχει αρνητικές συνέπειες τόσο στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών όσο και στη διαδικασία μάθησης. Το έργο «Εκπόνηση επιμορφωτικού εκπαιδευτικού ενημερωτικού υλικού και προγράμματος σπουδών επιμόρφωσης» αποσκοπεί στον σχεδιασμό και στην ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού σε έντυπη και σε ψηφιακή μορφή που θα χρησιμοποιηθεί για την επιμόρφωση και την ενημέρωση στελεχών εκπαίδευσης, εκπαιδευτικών, γονέων, μαθητών και γενικότερα του κοινωνικού συνόλου σε θέματα που αφορούν στη διάγνωση, πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και εκφοβισμού, στη διενέργεια προγράμματος επιμόρφωσης στελεχών εκπαίδευσης και εκπαιδευτικών, στον σχεδιασμό και στην ανάπτυξη μεθοδολογίας και εργαλείων για την εκτίμηση του φαινομένου στα ελληνικά σχολεία και τη χρησιμοποίησή τους για τη διενέργεια έρευνας και την εκπόνηση μελέτης και εντάσσεται στην πράξη «Ανάπτυξη και Λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού» που σχεδίασε το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση».

Η Πράξη «Ανάπτυξη και Λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού – ΑΠ1, ΑΠ2 & ΑΠ3» του Ε.Π. «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους και υλοποιήθηκε από την Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Εκπαιδευτικών Δράσεων (ΕΥΕ ΕΔ) του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων σε σύμπραξη με το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».

Στόχος της Πράξης είναι η συγκρότηση μιας υποστηρικτικής δομής – δικτύου για την προώθηση εξειδικευμένων δράσεων πρόληψης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στη σχολική βία και τον εκφοβισμό, την εκπόνηση ψηφιακού και έντυπου εκπαιδευτικού υλικού, την επιμόρφωση εκπαιδευτικών και στελεχών της Εκπαίδευσης, την ενημέρωση μαθητών και γονέων πάνω στο θέμα καθώς και τη ανάδειξη καλών πρακτικών.

Το παρόν αποτελεί μέρος του εκπαιδευτικού – ενημερωτικού και επιμορφωτικού υλικού που εκπονήθηκε από το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου (από τον Νοέμβριο του 2014 ως τον Ιούνιο 2015). Το εγχειρίδιο εγκρίθηκε από την Κεντρική Επιστημονική Επιτροπή των Πράξεων και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Το Παραδοτέο 1.2. με τίτλο «Φάκελος υλικού για μαθητές» περιλαμβάνει τρία εγχειρίδια που απευθύνονται αντίστοιχα σε μαθητές δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου σχετικά με το φαινόμενο της σχολικής βίας και εκφοβισμού.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι μαθητές είναι οι βασικοί δρώντες στη διαδικασία σχολικού εκφοβισμού και μπορούν να έχουν διάφορους ρόλους –«θύματα», «θύτες», παρατηρητές– τα εγχειρίδια έχουν σκοπό την ενημέρωση και την ευαισθητοποίησή τους, έχουν στόχο να βοηθήσουν τους μαθητές (ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα στην οποία εντάσσονται) να αντιλαμβάνονται φαινόμενα σχολικής βίας και εκφοβισμού και γνωρίζουν τί πρέπει να πράξουν.

Τα εγχειρίδια απαντούν σε τρία βασικά ερωτήματα: Τί είναι σχολική βία και εκφοβισμός; Πώς καταλαβαίνω το φαινόμενο; Τί πρέπει να κάνω; Η δομή τους διαρθρώνεται γύρω από αυτά τα τρία βασικά ερωτήματα, σε γλώσσα προσαρμοσμένη ανάλογα με τη βαθμίδα στην οποία απευθύνεται το κάθε εγχειρίδιο, με τη χρήση παραδειγμάτων, ερωτήσεων-απαντήσεων, διαδραστικών δραστηριοτήτων και ασκήσεων.

Το παρόν εγχειρίδιο (Π.1.2. Γ) απευθύνεται στους μαθητές και στις μαθήτριες του λυκείου.

Χρησιμοποιούνται ενιαία οι όροι «θύτης», «θύμα» και «παρατηρητής», για να περιγράψουν αντίστοιχα το πρόσωπο που ασκεί σχολικό εκφοβισμό, το πρόσωπο που τον υφίσταται και το πρόσωπο που είναι παρόν στο περιστατικό, όπως είναι καθιερωμένοι από την ελληνική βιβλιογραφία των τελευταίων χρόνων. Η χρήση τους, όπως και άλλων αρνητικών όρων, στην καθημερινή πρακτική δημιουργεί «ταμπέλες», στιγματίζει και επηρεάζει την αυτοεικόνα των ατόμων και καλό είναι να αποφεύγεται. Είναι πιο δόκιμο στην καθημερινή πρακτική να χαρακτηρίζονται οι καταστάσεις και τα γεγονότα, παρά τα άτομα και ως εκ τούτου να γίνεται λόγος για «εμπλεκόμενους σε περιστατικά βίας και εκφοβισμού».

Επιστημονικά Υπεύθυνος για το παραδοτέο: Ιωάννης Δημάκος, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών.

**Ακόμη, χρησιμοποιήθηκαν οι όροι «σχολική» βία και εκφοβισμός και όχι «ενδοσχολική», σύμφωνα με τους όρους της Πράξης στην οποία εντάσσεται το έργο και η προκήρυξή του.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αγαπητέ μας φίλε, αγαπητή μας φίλη,

Το φυλλάδιο που κρατάς στα χέρια σου ασχολείται και παρουσιάζει με απλό και κατανοητό τρόπο ένα μείζον κοινωνικό και εκπαιδευτικό πρόβλημα: αυτό της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού. Είμαστε βέβαιοι πως έχεις ακούσει και έχεις διαβάσει αυτούς τους όρους, ίσως να έχεις ακούσει και μια ξένη λέξη, το «bullying». Το φυλλάδιο αυτό θέλει να σε βοηθήσει να κατανοήσεις το θέμα του bullying στο σχολείο, να παρουσιάσει παραδείγματα και, φυσικά, να σε βοηθήσει να βρεις λύσεις στο πρόβλημα της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού. Καθώς καταλαβαίνεις, το βιβλίο αυτό είναι αρκετά διαφορετικό από τα βιβλία της τάξης σου που διαβάζεις καθημερινά. Είναι, όμως, πιστεύουμε εξίσου σημαντικό με αυτά λόγω και του θέματος που πραγματεύεται. Γιατί, όπως θα δεις κι εσύ στη συνέχεια του φυλλαδίου αυτού, το θέμα της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού, αφορά όλους μας, μαθητές, μαθήτριες, εκπαιδευτικούς, γονείς, όλη τη σχολική κοινότητα.

Τί περιέχει αυτό το φυλλάδιο;

Η δομή του φυλλαδίου είναι απλή. Μετά από τη μικρή αυτή εισαγωγή, παρουσιάζονται παραδείγματα Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού και δίνεται ο ορισμός της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού. Στη συνέχεια αναλύονται τα προφίλ των βασικών «πρωταγωνιστών» (του «θύτη», του «θύματος», των «παρατηρητών»). Τέλος, προτείνονται ιδέες για το πώς μπορούμε όλοι μας να πούμε ΟΧΙ στη Σχολική Βία και τον Εκφοβισμό.

Ελπίζουμε το φυλλάδιο αυτό να σου φανεί χρήσιμο, να σε βοηθήσει να αντιμετωπίσεις (και ακόμα καλύτερα να προλάβεις) περιπτώσεις Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού στο σχολείο σου. Τέλος, ελπίζουμε να μη γίνεις ποτέ κι εσύ «θύμα» του bullying στο σχολείο σου.

Αθήνα Ιανουάριος 2015

Τρίτο Παράδειγμα: Στο διάλειμμα μια ομάδα κοριτσιών γελούν σε βάρος μιας συμμαθήτριάς τους, της Μ. Η Μ. έχει πρόβλημα με το βάρος της ενώ η μεγάλη μυωπία της την υποχρεώνει να φοράει χοντρά γυαλιά, για να βλέπει.. Οι συμμαθήτριές της γελούν, λένε αστεία σε βάρος της, της φωνάζουν «τα ματομπούκαλά σου», ενώ δεν την αφήνουν να κάνει παρέα μαζί τους.

Τέταρτο Παράδειγμα: Στο σχολείο ήρθε μία νέα μαθήτρια από άλλη χώρα, η Ι. Δεν μιλάει ακόμα καλά, ενώ λόγω της θρησκείας της φοράει ένα μαντήλι στο κεφάλι της. Στα διαλείμματα, κανείς δεν την κάνει παρέα.

Πέμπτο Παράδειγμα: Ο Μ., ένας άριστος μαθητής της Β' Λυκείου, πήγε στην τουαλέτα του σχολείου. Εκεί, κάποιοι συμμαθητές του τράβηξαν κρυφά φωτογραφίες του Μ. και τις ανάρτησαν σε διάφορα κοινωνικά δίκτυα, για να τον προσβάλουν. Ο Μ. είναι τόσο στενοχωρημένος που σκέφτεται σοβαρά να μην έρθει την επόμενη ημέρα στο σχολείο.

Φύλλο Εργασίας 1:

ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ: Αν και είπαμε στην αρχή πως το φυλλάδιο αυτό διαφέρει από τα υπόλοιπα βιβλία σου, έχουμε ωστόσο συμπεριλάβει και κάποια Φύλλα Εργασίας για να κάνουμε το περιεχόμενο του φυλλαδίου που διαβάζεις πιο ενδιαφέρον. Δεν υπάρχουν σωστές και λανθασμένες απαντήσεις. Δώσε την απάντηση που εσύ νομίζεις πως ταιριάζει καλύτερα.

Ερώτηση 1^η: Μπορείς να αναγνωρίσεις σε κάθε ένα από τα παραπάνω παραδείγματα τις μορφές της βίας;

Παράδειγμα 1:

Παράδειγμα 2:

Παράδειγμα 3:

Παράδειγμα 4:

Παράδειγμα 5:

Ερώτηση 2^η: Από τα περιστατικά που διάβασες, είναι κάποιο που έχει συμβεί και σε σένα τους τελευταίους έξι μήνες; Θυμάσαι την αντίδρασή σου; Γράψε πώς ένιωσες και τί σκέφτηκες; Αν δεν σου έχει συμβεί κάτι τέτοιο, γράψε πώς θα ένιωθες αν ένα τέτοιο γεγονός συνέβαινε στον καλύτερό σου φίλο ή φίλη.

.....
.....
.....
.....
.....

Πραγματική ιστορία

Διάβασε την παρακάτω ιστορία και σκέψου...

(πηγή: Ιωάννα Φωτιάδη, <http://www.kathimerini.gr/807649/article/epikairothta/ellada/vretanida-ma8htria-8yma-ekfovismoy-sth-lesvo>)

Βρετανίδα μαθήτρια θύμα εκφοβισμού στη Λέσβο

Όσοι πριν από δύο χρόνια παρακολούθησαν τη συνέντευξη της 14χρονης τότε Ε. Κ., η οποία είχε κερδίσει σε διεθνή διαγωνισμό για τους στίχους, τη μουσική και την απόδοση του τραγουδιού «Pink is not colour, it's an attitude», μια διάκριση που τόνωσε το κύρος του μουσικού Γυμνασίου της Μυτιλήνης, συμβάλλοντας στη συνέχιση λειτουργίας του, δεν θα μπορούσαν να φανταστούν τον εφιάλη που θα ζούσε αργότερα η ίδια. «Είναι μια 16χρονη που ευελπιστεί να ολοκληρώσει τη Β' Λυκείου» λέει με πικρία σήμερα η μητέρα της, Φ. Κ., στην «Κ».

Το ζεύγος των Βρετανών «ερωτεύτηκε» πριν από 19 χρόνια τη Λέσβο, τέλεσαν τον γάμο τους, στο χωριό Εφταλού και λίγους μήνες μετά τη γέννηση της μοναχοκόρης τους αποφάσισαν να μετακομίσουν στην Ελλάδα. «Πιστεύαμε ότι ήταν το κατάλληλο μέρος για να μεγαλώσουμε το παιδί μας» θυμάται η κ. Κ. και τα λόγια της ηχούν ως τραγική ειρωνεία.

Η κόρη της, πλέον στο Λύκειο, τους τελευταίους μήνες, λίγο μετά την ηχογράφηση του πρώτου της CD, έγινε θύμα εκφοβισμού, λεκτικού και μέσω Ίντερνετ, από συμμαθήτριές της. Της «κλέβουν» τα πράγματα, την κλειδώνουν στην τάξη, της στέλνουν απειλητικά και υβριστικά μηνύματα στο facebook και mail (του τύπου «γύρνα εκεί από όπου ήρθες»). Η 16χρονη μαθήτρια προσπάθησε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα μόνη – άλλωστε εξίσου θύματα είναι και άλλες δύο μαθήτριες. Εν συνεχεία, απευθύνθηκε σε εκπαιδευτικό, ζητώντας του βοήθεια. Ωστόσο, η μέθοδος που εκείνος ακολούθησε, επιδείνωσε την κατάσταση. «Φώναζε για μια ολόκληρη σχολική ώρα στην τάξη, με συνέπεια να μετατρέψει όλους τους μαθητές σε εχθρούς της Ε.» λέει η κ. Κ., «τις επόμενες μέρες θέλησε η Ε. να του μιλήσει κατ' ιδίαν, αλλά την απέφευγε». Τελικώς, η οικογένεια αποφασίζει τη μετεγγραφή της 16χρονης σε άλλο σχολείο. «Την είδα και πάλι να χαμογελά και να παίζει πιάνο» διηγείται η μητέρα. Η οικογένεια ζει στην Εφταλού, 45 χλμ. από τη Μυτιλήνη, επομένως ένα ταξί είναι επιφορτισμένο με τη μετακίνηση της Ε. στη χώρα. «Απαγόρευαν στον ταξιτζή να τη μετακινεί, απειλώντας τον με αφαίρεση της άδειας επικαλούμενοι προγενέστερο συμβόλαιο». Τα κουράγια της μητέρας λιγοστεύουν, καθώς βλέπει καθημερινά το ταξί να μεταφέρει τα γειτονόπουλα, αλλά να μη δέχεται το δικό της παιδί. «Εναποθέτω την τελευταία μου ελπίδα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, διαφορετικά η κόρη μου θα εξαναγκαστεί να εγκαταλείψει το σχολείο».

Δεν είναι η πρώτη φορά που η νεαρή Βρετανίδα έρχεται αντιμέτωπη με bullying. Το ψηλό της ανάστημα και τα ξανθά της μαλλιά, το ταλέντο της στη μουσική, η αποστροφή της για ορισμένες «κοριτσιίστικες» συνήθειες, αλλά και η καταγωγή τη βγάζουν εκτός «νόρμας», καθιστώντας την ευάλωτη σε πάσης φύσεως επιθέσεις. «Υπήρξαν εκπαιδευτικοί που με μαεστρία διαχειρίστηκαν τους κακόβουλους μαθητές, αλλά και δάσκαλος που ισχυρίζεται ότι το “bullying” είναι ένα πρόβλημα που

παρατηρείται στο εξωτερικό, αλλά δόξα τω Θεώ όχι στην Ελλάδα». Η προσπάθεια προσέγγισης άλλων γονέων απέβη εξίσου άκαρπη. «Ένας εξ αυτών κατέληξε να πιάσει την Ε., με ένα μαχαίρι ανά χείρας και να μας απειλεί ότι θα τη σκοτώσει» διηγείται η ίδια. «Η Ε. ήταν τότε 11 ετών και έκανε μήνες να ξανακοιμηθεί».

Με την ευαισθησία του καλλιτέχνη, βέβαια, η νεαρή Βρετανίδα φαίνεται ότι από νωρίς θέλησε να αναδείξει το φαινόμενο του εκφοβισμού. Σε ερώτηση δημοσιογράφου της ET3 για το νόημα των αγγλόφωνων στίχων του τραγουδιού της, είχε απαντήσει: «Μιλάει για κορίτσια που νομίζουν ότι είναι καλύτερα από άλλα και τα κοροϊδεύουν».

Αναστοχασμός

Ας ανακεφαλαιώσουμε και ας δούμε και πάλι κάποια βασικά στοιχεία γύρω από τα παραδείγματα που είδες στις προηγούμενες σελίδες και τις δικές σου εμπειρίες.

Τί μας δείχνουν τα παραπάνω περιστατικά;

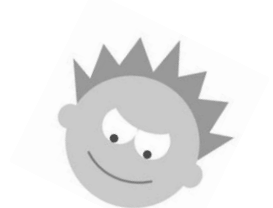
Όλα όσα διάβασες στις προηγούμενες σελίδες είναι παραδείγματα του φαινομένου που το ακούμε και το διαβάζουμε με τον ξένο όρο «bullying» ή όπως το ονομάζουμε στη γλώσσα μας Σχολική Βία και Εκφοβισμός (ΣΒΕ).

Από τα παραδείγματα βλέπουμε πως το bullying δεν κάνει διακρίσεις σε αγόρια και κορίτσια, Έλληνες ή αλλοδαπούς μαθητές, μαθητές με καλή ή μέτρια σχολική επίδοση. Επίσης, μπορεί να συμβεί στην τάξη, στο προαύλιο, στις τουαλέτες (ή σε άλλους κοινόχρηστους χώρους του σχολείου). Γίνεται την ώρα του μαθήματος ή την ώρα του διαλείμματος. Αυτό που είναι πολύ σημαντικό και πρέπει να θυμάσαι είναι πως το bullying (η Σχολική Βία και ο Εκφοβισμός) συμβαίνει (μπορεί να συμβαίνει) σε **κάθε σχολείο**

Πώς εκδηλώνεται η Σχολική Βία;

Από τα παραδείγματα είδες πως ο «δέκτης» της βίας ήταν κάποιος μαθητής (ανεξάρτητα από φύλο, ηλικία, καταγωγή, σχολική επίδοση) που είχε κάτι «διαφορετικό», κάτι που τον έκανε να διαφέρει στα μάτια των άλλων συμμαθητών του. Μπορεί ο μαθητής αυτός να ένιωθε μόνος και αδύναμος. Σε όλα τα περιστατικά, υπάρχει μια ομάδα μαθητών (αγόρια και κορίτσια, δεν έχει σημασία) που «επιτίθενται» σε κάποιον αδύναμο και απροστάτευτο συμμαθητή τους.

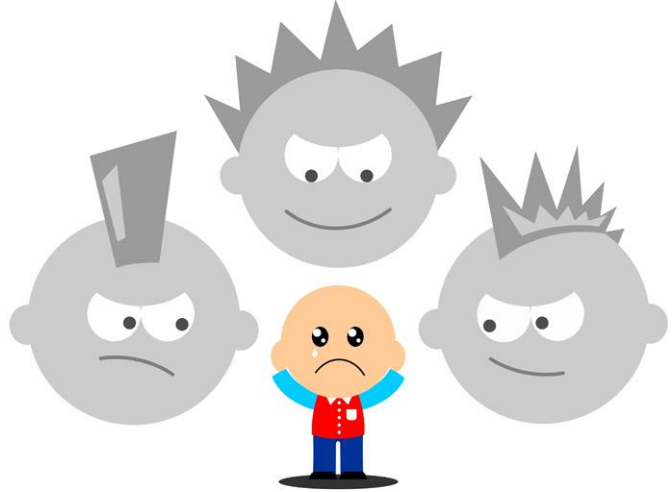

Παντού, υπάρχει αυτή η αντιπαράθεση ενός «θύματος» με πολλούς συμμαθητές του (που τους αποκαλούμε «θύτες»). Τις περισσότερες φορές, υπάρχουν και άλλοι μαθητές που δεν επεμβαίνουν και τους ονομάζουμε «παρατηρητές».

Ορισμός σχολικής βίας και εκφοβισμού

Τί είναι η Σχολική Βία;

Στη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία, ο όρος «Σχολική Βία» αφορά στο φαινόμενο εκείνο κατά το οποίο ένας μαθητής ασκεί (ή περισσότεροι μαθητές ασκούν) επίδειξη δύναμης, απειλής και εξαναγκασμού προς έναν πιο αδύνατο και μικρότερο συμμαθητή του(ς). Η πράξη αυτή αποσκοπεί στην επιβολή της θέλησης του ισχυρότερου μαθητή (που τον

ονομάζουμε «θύτη») και στην άσκηση βίας πάνω στον πιο αδύναμο μαθητή (που τον αποκαλούμε «θύμα»). Πολλές φορές, δεν είναι καν θέμα άσκησης βίας. Αρκεί η απειλή βίας του «θύτη» προς το «θύμα». Συνήθως η πράξη αυτή είναι επαναλαμβανόμενη, συστηματική και συχνή. Ο τρόπος με τον οποίο ο «θύτης» επιλέγει το «θύμα» του, αλλά και ο τρόπος που επιλέγει να «χτυπήσει» και να επιτεθεί στο «θύμα» του ποικίλλει ανάλογα με την περίπτωση (και αυτό θα το δούμε στη συνέχεια). Επίσης, χαρακτηρίζεται από ανισορροπία των συμμετεχόντων και διαφορά στη σωματική τους δύναμη. Ο «θύτης» είναι πάντοτε δυνατότερος και ισχυρότερος από το «θύμα» του.

Τί είναι ο εκφοβισμός;

Μαζί με τον όρο «Σχολική Βία» (school violence), τα τελευταία χρόνια μπήκε στο λεξιλόγιό μας και ο όρος «εκφοβισμός», αλλιώς bullying. Αν με τον όρο «Σχολική Βία» αναφερόμαστε στο γενικότερο φαινόμενο της εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς, bullying σημαίνει την ίδια την πράξη **επιβολής** και παρενόχλησης και απειλών από τον «θύτη» προς το «θύμα». Πολλές φορές, όμως, η φράση «Σχολική Βία» θεωρείται συνώνυμη του όρου «εκφοβισμός».

Μορφές σχολικής βίας και εκφοβισμού

Μορφές Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού

Σχολική Βία και Εκφοβισμός υπήρχε από παλιά στην κοινωνία και στο σχολείο. Όμως, συστηματικά το ζήτημα της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού έγινε αντικείμενο μελέτης τα τελευταία 30 χρόνια. Ωστόσο, απέκτησε τεράστιες διαστάσεις σχετικά πρόσφατα (τα τελευταία 10 με 20 χρόνια). Η μελέτη του φαινομένου ξεκίνησε από διάφορες χώρες της Βόρειας Ευρώπης και μετά πέρασε και στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού Ωκεανού, στις Ηνωμένες Πολιτείες, κυρίως. Μελέτες για τη σχολική βία πλέον έχουμε σχεδόν από όλο τον κόσμο. Από έναν μεγάλο όγκο βιβλιογραφίας, διεθνούς και ελληνικής, μαθαίνουμε για τις εξής μορφές Σχολικής Βίας:

Σωματική Βία

Στην περίπτωση αυτή, ο «θύτης» (ένας μαθητής σωματικά μεγαλύτερος) επιτίθεται και χτυπά με χέρια ή/και πόδια το «θύμα» του (έναν μαθητή σωματικά αδύνατο και πάντοτε πιο αδύνατο από τον «θύτη») με σκοπό να του προξενήσει σωματικές βλάβες.

Λεκτική Βία

Εδώ ο «θύτης» επιτίθεται, φωνάζοντας, βρίζοντας, προσβάλλοντας λεκτικά το «θύμα» του. «Είσαι χαζή!», «είσαι ανόητος!», «είσαι φυτό!», «είσαι βλάκας!», είναι μερικές από τις συνήθεις εκφράσεις και προσβολές που χρησιμοποιούνται σε περιπτώσεις λεκτικής βίας. Επιπλέον, η λεκτική βία μπορεί να πάρει τη μορφή «απειλών» προς το «θύμα»: «Κάτσε καλά γιατί θα φας ξύλο!», ή «Φύγε, δεν σε θέλω στην τάξη!». Σε αυτήν την περίπτωση, η λεκτική βία είναι πολύ κοντά στη «συναισθηματική – ψυχολογική βία» που παρουσιάζεται στη συνέχεια.

Συναισθηματική/Ψυχολογική Βία

Στην περίπτωση αυτή, ο «θύτης» (ή οι «θύτες») ασκούν μια εξίσου επικίνδυνη μορφή βίας:

διασπείροντας ψευδή σχόλια και κουβέντες (κουτσομπολιό), αποκλείοντας το «θύμα» από παρέες και απομονώνοντάς το από δραστηριότητες της τάξης. «Φύγε!», «Δεν είσαι φίλος μου», είναι μόνο μερικά από τα προσβλητικά σχόλια που μπορεί να δεχθεί το «θύμα» συναισθηματικής και ψυχολογικής βίας.

Κοινωνικός Αποκλεισμός

Είναι ίδια μορφή βίας με την προηγούμενη (συναισθηματική/ψυχολογική βία). Μπορεί, όμως, να μην έχει στοιχεία κουτσομπολιού και ψευδών ειδήσεων και να περιορίζεται μόνο στον αποκλεισμό από την ομάδα. «Δεν θα σε καλέσω στη γιορτή μου!»

είναι μια μορφή απειλής και κοινωνικού αποκλεισμού. «Άντε ρε! Φύγε από εδώ», μπορεί να ακουστεί και να σημαίνει όχι μόνο τη λεκτική προσβολή, αλλά και τη συναισθηματική βία και κοινωνικό αποκλεισμό ενός «διαφορετικού» μαθητή από τους συμμαθητές του. Γενικά μιλώντας, η συναισθηματική – ψυχολογική βία και ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορούν σε απειλές (έμμεση μορφή βίας) και όχι σε απ' ευθείας επιθέσεις του «θύτη» προς το «θύμα».

Ηλεκτρονική Βία

Στην περίπτωση αυτή, πρόκειται για μια «νέα» μορφή βίας που βασικό συστατικό της είναι ο τρόπος εφαρμογής της. Στην ουσία πρόκειται πάλι για λεκτική και συναισθηματική/ψυχολογική βία, η οποία όμως πραγματοποιείται μέσα από κινητά τηλέφωνα (με ηλεκτρονικά μηνύματα-sms, ανώνυμες κλήσεις) και με την δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων ή και άλλων ευαίσθητων πληροφοριών που αφορούν στο «θύμα» σε διάφορα δημοφιλή δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ., facebook, instagram, twitter). Εναλλακτικά, η ηλεκτρονική βία (που είναι γνωστή και ως «κυβερνο-εκφοβισμός») μπορεί να πάρει τη μορφή ανάρτησης κακοηθειών, κακόβουλων σχολίων, προσωπικών φωτογραφιών (πραγματικών ή παραποιημένων) του «θύματος» με σκοπό να το φέρουν σε δύσκολη θέση.

Σεξουαλική Βία

Πρόκειται για ιδιαίτερη και πολύ χειρότερη μορφή σωματικής βίας. Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της σεξουαλικής βίας δεν είναι μόνο οι σωματικές επιθέσεις, αλλά και η σεξουαλική θυματοποίηση του ατόμου, όταν ο «θύτης» επιτίθεται σεξουαλικά στο θύμα του.

Φύλλο Εργασίας 2:

Ερώτηση 1^η: Σημείωσε με ένα Π ποιες από τις προηγούμενες έξι (6) μορφές βίας, ποιες μορφές της έχεις παρατηρήσει τους τελευταίους έξι μήνες στο σχολείο σου. Σημείωσε με ένα Θ ποιες από τις προηγούμενες έξι (6) μορφές βίας έχεις βιώσει ως θύμα τους τελευταίους έξι μήνες στο σχολείο σου.

Μορφή Βίας	Συχνότητα εμφάνισης				
	Ποτέ	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Σωματική					
Λεκτική					
Συναισθηματική					
Κοινωνικός αποκλεισμός					
Ηλεκτρονική					
Σεξουαλική					

Ερώτηση 2^η: Προηγουμένως, διάβασες δυο ορισμούς, έναν για τη «Σχολική Βία» και έναν για τον «Εκφοβισμό». Χρησιμοποιώντας δικά σου λόγια, πώς καταλαβαίνεις τη διαφορά μεταξύ των δυο εννοιών;

.....

.....

.....

.....

.....

Αναστοχασμός

Έχοντας διαβάσει τα προηγούμενα παραδείγματα και έχοντας ολοκληρώσει το Φύλλο Εργασίας 2, σκέψου αν κάποια από τις προηγούμενες μορφές βίας είναι πιο ήπια ή πιο βαριά σε σχέση με τις άλλες;

ΘΥΜΗΣΟΥ! Η Σχολική Βία είναι η επιβολή της θέλησης ενός δυνατότερου πάνω σε ένα πιο αδύναμο άτομο.

Πόσο συχνά συμβαίνουν φαινόμενα σχολικής βίας & εκφοβισμού;

Ένα βασικό στοιχείο που πρέπει να το επαναλάβουμε πολλές φορές είναι πως η σχολική βία και ο εκφοβισμός μπορεί να συμβεί σε κάθε σχολείο, ακόμα και στο δικό σου. Αν δεν προσέξουμε όλοι μας (μαθητές, καθηγητές, γονείς), μπορούμε να γίνουμε «θύματα» κι εμείς της σχολικής βίας.

Οι έρευνες έχουν δείξει πως τουλάχιστον **ένας στους επτά μαθητές** σχολικής ηλικίας θα δεχθεί κάποια μορφή «θυματοποίησης» κατά τη διάρκεια της σχολικής του ζωής. Ανάλογα με τις ηλικίες, η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (WHO) αναφέρει πως το ποσοστό των μαθητών ηλικίας 15 ετών που είχαν δεχθεί εκφοβισμό τουλάχιστον μια φορά στη ζωή τους φτάνει στο 23,5% για τα κορίτσια, ενώ είναι πολύ μεγαλύτερο για τα αγόρια. Παράλληλα, στην ίδια έκθεση της ΠΟΥ, ο αριθμός των μαθητών που εκφობίζαν συμμαθητές τους έφτανε το 44% για αγόρια ηλικίας 15 ετών.

Σε ελληνικές έρευνες, το ποσοστό των μαθητών που ανέφεραν ποσοστά «θυματοποίησης» και επιθέσεων από συμμαθητές τους κυμαίνεται από 8,2 έως 21,5%, ενώ το ποσοστό των «θυτών» κυμαίνεται από 5,8 έως 8,4%. Αν και δεν υπάρχουν απολύτως σωστά ποσοστά (δεν είναι εύκολο να παραδεχθείς πως είσαι ο «τσαμπουκάς» και ο «νταής» του σχολείου και επιτίθεσαι σε μικρότερους και πιο αδύνατους από σένα συμμαθητές σου), γνωρίζουμε λίγα ακόμα πράγματα για τη σχολική βία.

Για παράδειγμα, ξέρουμε πως τα **αγόρια προτιμούν τη σωματική βία**, ενώ τα **κορίτσια τη λεκτική και συναισθηματική βία/κοινωνικό αποκλεισμό**. Επίσης, οι **μικρότεροι μαθητές** επιλέγουν τη **σωματική βία** (για να «θυματοποιήσουν» ακόμα πιο μικρούς συμμαθητές τους), ενώ οι **μεγαλύτεροι σε ηλικία μαθητές** επιλέγουν τη **λεκτική βία και τις απειλές**. Ακόμα, γνωρίζουμε πως σε γενικές γραμμές, τα αγόρια είναι πιο επιθετικά (με όποια μορφή βίας κι αν επιλέγουν) από ό,τι τα κορίτσια.

Πού συμβαίνουν φαινόμενα σχολικής βίας και εκφοβισμού;

Με όσα έχουμε γράψει μέχρι τώρα, δεν θέλουμε να σε «τρομάξουμε» ούτε να σε κάνουμε να φοβηθείς. Θέλουμε να σου επιστήσουμε την προσοχή και να σε βοηθήσουμε να μπορείς να εντοπίσεις και να αντιμετωπίσεις το φαινόμενο της σχολικής βίας. Καθώς η σχολική βία μπορεί να εμφανιστεί σε κάθε σχολική τάξη και σχολική μονάδα, λογικό είναι να αναρωτηθούμε: «Πού, ακριβώς, εκδηλώνεται η βία και ο εκφοβισμός;»

Αφού μιλάμε για «Σχολική Βία» είναι λογικό να υποθέσουμε πως τέτοια περιστατικά συμβαίνουν στον σχολικό χώρο, στην τάξη, στο προαύλιο, σε άλλους κοινόχρηστους χώρους της σχολικής μονάδας (στο γυμναστήριο, στα εργαστήρια, στις τουαλέτες, στους διαδρόμους). Όμως, τα περιστατικά σχολικής βίας και εκφοβισμού μπορούν να συμβούν και γύρω από το σχολείο, στους γειτονικούς δρόμους όπως πηγαίνεις σπίτι σου ή όπως έρχεσαι τα πρωινά στο σχολείο.

Δεν μπορεί να θεωρηθεί σχολική βία ή εκφοβισμός μια βίαιη συμπεριφορά που γίνεται σε έναν δημόσιο χώρο συνάθροισης (π.χ., σε ένα γήπεδο ή σε ένα εμπορικό πολυκατάστημα). Ωστόσο, είναι δυνατόν να μεταφερθεί η βία από τους χώρους αυτούς εντός της σχολικής κοινότητας ή και αντίστροφα.

Επίσης, είναι σημαντικό να θυμάσαι πως η σχολική βία είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο. Κάτι προηγείται της εκδήλωσής της και κάτι έπεται. Πολλές φορές, οι αιτίες της σχολικής βίας κάνουν την εμφάνισή τους στην οικογένεια και το οικογενειακό περιβάλλον του μαθητή. Να και κάτι που καλό θα ήταν να θυμάσαι: Αν ένα παιδί βιώνει (να παρατηρεί) βία στο σπίτι του μπορεί να εκδηλώνει κι αυτό με τη σειρά του βία στο σχολείο.

Πώς αναγνωρίζουμε τα φαινόμενα σχολικής βίας και εκφοβισμού;

Στην αρχή του φυλλαδίου αυτού, μιλήσαμε και παρουσιάσαμε κάποιες «νέες» λέξεις και φράσεις: «θύτης», «θύμα», «παρατηρητές» βίας. Είναι ώρα τώρα να τις αναλύσουμε και να μιλήσουμε εκτενέστερα για τους πρωταγωνιστές της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.

Ερώτηση 1^η: Ποιοι είναι οι πρωταγωνιστές της σχολικής βίας;

Ερώτηση 2^η: Πώς μπορούμε να τους διακρίνουμε και να τους αναγνωρίσουμε;

Ερώτηση 3^η: Πρέπει να είναι όλοι παρόντες («θύτης», «θύμα», «παρατηρητές») για να έχουμε σχολική βία;

Απάντηση στην 1^η ερώτηση:

Όπως προαναφέρθηκε, η σχολική βία και ο εκφοβισμός είναι η επιβολή της θέλησης και οι απειλές που εκτοξεύει ένας δυνατότερος, ισχυρότερος, μεγαλύτερος μαθητής προς έναν μικρότερο, πιο αδύνατο και λιγότερο δυνατό συμμαθητή του. Ο δράστης είναι ο «θύτης», ο δέκτης είναι το «θύμα». Όμως, αξίζει να σημειωθεί πως σχεδόν πάντοτε, το φαινόμενο της σχολικής βίας εκδηλώνεται μπροστά σε κόσμο, στους άλλους συμμαθητές που παρατηρούν τις πράξεις των συμμαθητών τους. Φυσικά, όλα αυτά γίνονται εντός ενός πλαισίου αναφοράς, που όπως είδαμε σε προηγούμενη ενότητα είναι οι χώροι του σχολείου, αλλά και ο χώρος γύρω από τη σχολική μονάδα.

Απάντηση στην 2^η ερώτηση:

Πώς θα διακρίνεις εσύ ο μαθητής τους «θύτες»; Μα φυσικά, από τη συμπεριφορά τους. Όμως, για σκεφτείτε πόσο διαφορετικά θα ήταν τα πράγματα, αν θα μπορούσαμε να τους εντοπίσουμε και να τους αναγνωρίσουμε πριν αυτοί εκδηλώσουν παραβατικές μορφές συμπεριφοράς! Έτσι, και θα προστατεύαμε τους συμμαθητές μας που υπόκεινται σε βία (τα «θύματα», δηλαδή), αλλά και ο «θύτης» θα εκδήλωνε μια θετικότερη μορφή συμπεριφοράς.

Πώς αναγνωρίζουμε, λοιπόν, τον «θύτη»;

Η έρευνα έχει δείξει πως οι μαθητές που εκδηλώνουν βίαιες και εκφοβιστικές συμπεριφορές έχουν κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά προσωπικότητας. Αυτά τα χαρακτηριστικά μας βοηθούν να τους αναγνωρίσουμε έγκαιρα και να προλάβουμε την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών.

1) Ο μαθητής-«θύτης» νιώθει μεγάλη **αυτεπάρκεια (αυτοαποτελεσματικότητα)** όταν γίνεται βίαιος. Με άλλα λόγια, **του αρέσει να εκδηλώνεται και να συμπεριφέρεται βίαια**. Μάλιστα, νιώθει ικανοποιημένος πως μπορεί να **χειρίζεται** με τον δικό του τρόπο τα «θύματά» του και τους άλλους

συμμαθητές του και **να κάνει πάντοτε αυτό που ο ίδιος θέλει** παρά τη θέληση των άλλων. Προσέξτε! Στην υπόλοιπη κοινωνική του συμπεριφορά μπορεί να μην τα καταφέρνει τόσο καλά (και σίγουρα δεν τα καταφέρνει). Όμως, όταν συμπεριφέρεται βίαια, νιώθει ικανοποιημένος με τον εαυτό του. Σε έρευνες αυτό έχει χαρακτηριστεί ως «μακιαβελική» συμπεριφορά. Ο «θύτης» νιώθει ικανός αλλά και μπορεί να «κάνει ό,τι θέλει» παρά τις επιθυμίες και τη θέληση των άλλων.

2) Ο μαθητής-«θύτης» έχει **περιορισμένες** (ή δεν έχει καθόλου) **κοινωνικές δεξιότητες επικοινωνίας** με άλλους συμμαθητές και συνομηλίκους του. Καθώς δεν μπορεί να συνδιαλεγει με τους άλλους, το μόνο που ξέρει (και πολλές φορές, το μόνο που θέλει) να κάνει είναι να επιτεθεί βίαια (σωματικά, λεκτικά ή με άλλο τρόπο) στους συμμαθητές του.

3) Ο μαθητής-«θύτης» έχει και ο ίδιος **γνωρίσει τη βία** σε μικρότερες ηλικίες. Είτε ως «θύμα» ο ίδιος, είτε ως απλός παρατηρητής βίαιης συμπεριφοράς, ο μαθητής αυτός έχει βιώσει από πρώτο χέρι τη βία συμμαθητών του. Μπορεί να έγινε κι ο ίδιος «θύμα» κάποιου ή κάποιων μεγαλύτερων και δυνατότερων παιδιών στο σχολείο. Μπορεί να είδε άλλους μαθητές να χτυπούν κάποιον μικρότερο συμμαθητή τους. Σίγουρα επηρεάστηκε από την εμπειρία αυτή. Τώρα, ο ίδιος έχει μετατραπεί σε «θύτη»

και «βγάζει» προς τα έξω αυτές τις αρνητικές συμπεριφορές που είδε και βίωσε στο παρελθόν.

4) Ο μαθητή-«θύτης» είναι πολλές φορές **απομακρυσμένος, εξοστρακισμένος** από τους υπόλοιπους συμμαθητές του και τη **σχολική κοινότητα**, γενικότερα. **Αισθάνεται πως δεν αρέσει** σε κανέναν, πως δεν τον συμπαθεί κανείς, πως δεν έχει παρέες. Παράλληλα, η **μαθησιακή του συμπεριφορά είναι κι αυτή προβληματική**. Μπορεί να μην έχει καλές επιδόσεις στα μαθήματά του ή πολύ απλά να νιώθει ανεπαρκής και να αισθάνεται πως δεν θα τα καταφέρει. Είναι πιθανόν, μια μαθησιακή αποτυχία (που ίσως βίωσε κάποτε) να άφησε κενά μαθησιακά τα οποία δεν μπόρεσε με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών του να καλύψει. Επειδή καταλαβαίνει πως είναι μαθησιακά ευάλωτος, «βγάζει» προς τα έξω μια επιθετική συμπεριφορά, για να καλύψει το μαθησιακό του κενό.

5) Ο **φόβος της τιμωρίας δεν φαίνεται να τον επηρεάζει** και να έχει κάποια επίδραση πάνω του. Απλά, ο φόβος της αποβολής από το μάθημα ή και από το σχολείο (για λίγο ή πολύ) δεν φαίνεται να τον αγγίζει και να μπορεί να σταματήσει την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών εκ μέρους του. Η αλήθεια είναι πως το εκπαιδευτικό μας σύστημα δεν έχει άλλο «σωφρονιστικό, τιμωρητικό» μέσο εκτός από την αποβολή. Με αποτέλεσμα, αυτό το μέσο να μην τον σταματά.

6) Δεν έχει καλή επικοινωνία με την οικογένειά του, ενώ παρατηρείται και **έλλειψη επικοινωνίας** μεταξύ σχολείου και σπιτιού. Ο μαθητής-«θύτης» έχει βιώσει συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις (πολλές φορές με αφορμή τον ίδιο και τη συμπεριφορά του) στο σπίτι, στην οικογένεια. Αυτές τις αντιπαραθέσεις τις μεταφέρει στο σχολείο και τις εκδηλώνει με βίαιο τρόπο.

Έχεις ακούσει για το Λύκειο Columbine στο Denver της πολιτείας Colorado των ΗΠΑ; Πριν πολλά χρόνια, 2 μαθητές του σχολείου αυτού, μαθητές από «καλές οικογένειες», αλλά που δεν είχαν πολλούς φίλους στο σχολείο και δεν ένιωθαν πως ανήκουν στο σχολείο, πήραν τα όπλα και εισέβαλαν στο σχολείο τους σκοτώνοντας αρκετούς συμμαθητές τους και δασκάλους τους. Στο τέλος, οι ίδιοι αυτοκτόνησαν.

Μετά το τραγικό αυτό γεγονός, ανακαλύψαμε πως οι μαθητές αυτοί δεν είχαν παρέες, δεν τους άρεσε το σχολείο, ενώ κανείς δεν τους είχε προσεγγίσει για να τους βοηθήσει. Την ίδια έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ σχολείου και σπιτιού, αλλά και μεταξύ των μελών της ίδιας οικογένειας τη βλέπουμε συστηματικά όπου υπάρχουν και αναφέρονται περιστατικά ένοπλης βίας, όπως αυτό του λυκείου Columbine ή στο πιο πρόσφατο περιστατικό στην πόλη Newtown της πολιτείας Connecticut των ΗΠΑ. Μάλιστα, στο περιστατικό αυτό, ο θύτης (ετών 20) επιτέθηκε στο παλιό Δημοτικό σχολείο (Sandy Hook Elementary School) όπου φοιτούσε μικρός.

Απάντηση στην 3^η ερώτηση:

Ναι, τις πιο πολλές φορές (αν όχι όλες), οι παρατηρητές της βίας (η σιωπηρή πλειοψηφία των μαθητών) είναι παρόντες, είναι μπροστά, όταν εκδηλώνεται σχολική βία. Θα δούμε στη συνέχεια γιατί οι παρατηρητές δεν επεμβαίνουν και δεν προσπαθούν να κάνουν «κάτι» για να προλάβουν την εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών.

Φύλλο Εργασίας 3:

1^η Ερώτηση πολλαπλών επιλογών (μπορεί να υπάρχουν περισσότερες από μία σωστές απαντήσεις).

1. Ο Γιάννης φέρεται βίαια σε μερικούς συμμαθητές του. Γιατί:

- A. Είναι και ο ίδιος πάρα πολύ καλός μαθητής.
- B. Νιώθει απομονωμένος και προσπαθεί να τραβήξει την προσοχή των άλλων.
- Γ. Του αρέσει να βλέπει και να ασκεί βία.
- Δ. Δεν του αρέσει που οι άλλοι φέρονται βίαια.
- E. Δεν έχει καλές σχέσεις με την οικογένειά του.

2. Ταίριαξε το χαρακτηριστικό με την αντίστοιχη συμπεριφορά.

Χαρακτηριστικό	Συμπεριφορά
1. Αυτεπάρκεια προς τη σχολική βία	A. Δεν έχει παρέες και νιώθει ξένος μέσα στη σχολική τάξη και το σχολείο.
2. Έλλειψη δεξιοτήτων επικοινωνίας	B. Δεν έχει καλές σχέσεις με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς του.
3. Προβληματικές οικογενειακές σχέσεις	Γ. Του αρέσει να βλέπει τους άλλους να κλαίνε
4. Απομόνωση	Δ. Μπλέκεται σε καβγάδες και δεν μπορεί να λύσει τις διαφορές του χωρίς βία.

Πώς μπορούμε να βρούμε τον μαθητή που συχνά πέφτει «θύμα» βίαιης συμπεριφοράς;

Όπως και στην περίπτωση του «θύτη», και το «θύμα» μπορεί να είναι ο συμμαθητής του διπλανού θρανίου. Μπορεί να είναι εκείνο το **λιγομίλητο και απόμακρο παιδί** που μόλις ήρθε με μετεγγραφή από άλλο σχολείο και δεν έχει ακόμα εγκλιματιστεί στον νέο σχολικό χώρο. Ίσως είναι εκείνος ο μαθητής που είναι **σιωπηρός, που περνάει απαρατήρητος**, σχεδόν αόρατος στην καθημερινή ζωή της σχολικής κοινότητας. Μπορεί να είναι ένα παιδί που από το σπίτι του είναι συννεσταλμένο, δεν έχει παρέες και φίλους, δεν είναι δημοφιλής (δεν είναι ο «σταρ» της τάξης) μεταξύ των συμμαθητών του. Εκτός αυτού, μπορεί να είναι και ένας πολύ καλός μαθητής που ξεχωρίζει και διαπρέπει με την επίδοσή του και για τον λόγο αυτόν, δεν «αρέσει», δεν γίνεται εύκολα αποδεκτός από τους υπόλοιπους συμμαθητές του. Αντίθετα, μπορεί εύκολα να στοχοποιηθεί γιατί είναι «διαφορετικός», γιατί δεν μοιάζει με τους υπόλοιπους κι έτσι να δέχεται τις προσβολές των άλλων («είναι σπασίκλας, φυτό» κ.λπ.).

Αν και η σχετική έρευνα είναι μικρότερη σε έκταση από ό,τι η αντίστοιχη για τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του «θύτη», υπάρχουν κάποια δεδομένα στα οποία μπορούμε να αναφερθούμε.

1) Ο μαθητής-«θύμα» είναι ένα παιδί που έχει κι αυτό **μεταφέρει ενδο-οικογενειακά προβλήματα** και συγκρούσεις στο σχολείο. Ίσως να **μην μπορεί να τις εξωτερικεύσει** και για τον λόγο αυτό είναι αμίλητο, απόμακρο και στοχοποιείται εύκολα.

2) Το «θύμα» έχει **ζητήματα αυτονομίας από το σπίτι και στις σχέσεις του με τους γονείς του** (σχέσεις δεσμού και όρια που θέτουν οι γονείς). Με άλλα λόγια, πιθανόν το «θύμα» να ήταν πολύ περιορισμένο, να μην μπορούσε να εξερευνήσει το κοινωνικό του περιβάλλον, να ανακαλύψει τα όρια ασφαλείας του χώρου του. Δεν ανεξαρτητοποιήθηκε και δεν αυτονομήθηκε από τους γονείς του.

3) Το «θύμα» χαρακτηρίζεται από **έντονο στρες για το σχολείο**. Όλη η **σχολική εμπειρία είναι δυσάρεστη** για τον ίδιο. Πώς τον βλέπουν οι δάσκαλοί του; Πώς τον βλέπουν οι υπόλοιποι συμμαθητές του; Τί γνώμη έχουν γι' αυτόν οι φίλοι του; Έχει φίλους;

4) Πρόκειται για ένα μαθητή **που χάνεται στο πλήθος**, που **δεν ξεχωρίζει** (ή αν ξεχωρίσει, αυτό γίνεται με αρνητικό τρόπο), που δεν μπορεί να κάνει εύκολα φίλους και είναι εξ ανάγκης άτομο απομονωμένο ή νιώθει έτσι. Καθώς δεν είναι και ο πλέον δημοφιλής μαθητής της τάξης, γίνεται εύκολα στόχος ενώ η απουσία ατόμων που θα πάρουν το μέρος του και θα σταθούν πλάι του τον κάνουν πλέον ευάλωτο στη «θυματοποίηση».

Πρέπει, όμως, να τονίσουμε κάτι. Δεν είναι το «θύμα» που φταίει για τη σχολική βία που δέχεται. Θα λέγαμε πως φταίνε όλοι οι άλλοι εκτός από το «θύμα», γιατί δεν υποστήριξαν και δεν προστάτευσαν το «θύμα» από τις βίαιες συμπεριφορές κάποιων συμμαθητών του.

Και αυτοί που δεν συμμετέχουν; Τί κάνουν;

Προηγουμένως, προσπαθώντας να απαντήσουμε στην 3η ερώτηση είδαμε πως σχεδόν πάντοτε η βία και ο εκφοβισμός εκδηλώνεται παρουσία «ακροατηρίου». Εκτός από τον «θύτη» και το «θύμα», υπάρχει σχεδόν πάντα και κάποιος άλλος (κάποιοι άλλοι) στη σκηνή της βίας.

Υπάρχουν και αρκετοί **μαθητές που στέκονται γύρω** από τους «πρωταγωνιστές», το «θύμα» και τον «θύτη» και απλά **παρατηρούν** το συμβάν αυτό. Η έρευνα έχει δείξει πως αυτοί είναι και η πλειοψηφία της σχολικής τάξης και της σχολικής μονάδας. Γιατί, όμως, συμπεριφέρονται έτσι; Γιατί δεν επεμβαίνουν; Μπορούν άραγε να επέμβουν; Πού θα κατέληγε η επέμβασή τους;

Η διεθνής, κυρίως, έρευνα έχει μελετήσει το θέμα των παρατηρητών βίας. Γιατί αυτοί οι μαθητές βλέπουν αλλά δεν παρεμβαίνουν; Πώς νιώθουν, όταν βλέπουν να εκδηλώνονται τέτοιες συμπεριφορές; Πώς νιώθουν, όταν κάποιος αδύνατος συμμαθητής τους υποφέρει; Οι απαντήσεις είναι πολλές και δεν είναι όλες εύκολες.

Σύμφωνα με την έρευνα, οι παρατηρητές **δεν είναι μια «ομοιογενής» ομάδα**. Δεν συμπεριφέρονται όλοι με τον ίδιο τρόπο. Επομένως, μια παρέμβαση από τους παρατηρητές δεν σημαίνει πως θα διακόψει τη βίαιη εκδήλωση συμπεριφοράς. Σύμφωνα με τα όσα γνωρίζουμε για τους παρατηρητές, μια αρκετά μεγάλη μερίδα μαθητών δείχνουν να έλκονται από τον «θύτη» και από τη συμπεριφορά του. **Τους αρέσει η επίδειξη** αυτή της βίαιης συμπεριφοράς και νιώθουν περισσότερο οικεία με τον «θύτη» παρά με το «θύμα». Ίσως εδώ να βασίζεται και η μακιαβελική συμπεριφορά του «θύτη» που βλέποντας τον αντίκτυπο της συμπεριφοράς του στους άλλους (τους παρατηρητές) να γίνεται πιο επιθετικός, πιο βίαιος.

Μια δεύτερη υποομάδα των παρατηρητών δεν παρεμβαίνει, δεν εκδηλώνεται υπέρ του «θύματος», γιατί οι μαθητές αυτοί μπορεί και να φοβούνται μήπως η επιθετική συμπεριφορά του «θύτη» συνεχιστεί και στραφεί εναντίον τους και έτσι μήπως και αυτοί καταλήξουν «θύματα» της συμπεριφοράς του «θύτη» (από απλοί παρατηρητές της βίας). Στην περίπτωση αυτή, θα λέγαμε πως ο «θύτης» φαίνεται να ασκεί μια έμμεση μορφή βίας και προς τον παρατηρητή με απειλές πως και αυτός μπορεί να «πάθει» ό,τι συνέβη και στο «θύμα».

Τέλος, η τρίτη ομάδα παρατηρητών δρουν ως «**καλοί Σαμαρείτες**» που τρέχουν να βοηθήσουν και να συνδράμουν στο «θύμα» (αφού εκδηλωθεί η βίαιη συμπεριφορά). Οι μαθητές αυτοί διακρίνονται για την **κοινωνική τους συμπεριφορά**, τον **αλtruισμό** τους και μπορούν να βοηθήσουν έναν αδύναμο συμμαθητή τους που θα βρεθεί σε θέση ανάγκης. Ωστόσο και αυτή η ομάδα δεν είναι πολύ μεγάλη σε σχέση με το σύνολο των παρατηρητών. Έχουν, όμως, υψηλότερα επίπεδα **κοινωνικών δεξιοτήτων** σε σχέση με όλους τους υπόλοιπους συμμαθητές τους και όχι μόνο τους παρατηρητές.

Η ενεργοποίηση των παρατηρητών σχολικής βίας θα μπορούσε να δώσει κάποια ώθηση στη μείωση των περιστατικών βίας στα σχολεία. Όμως, δεν είναι σαφές ούτε γιατί κάποιοι επιλέγουν την αλtruιστική προσέγγιση ούτε γιατί άλλοι είναι πιο αδιάφοροι (ή και αντίθετοι) με τις ανάγκες του «θύματος».

Φύλλο Εργασίας 4:

1. Ταίριαξε το χαρακτηριστικό με την αντίστοιχη συμπεριφορά.

Χαρακτηριστικό		Συμπεριφορά
1. Το «θύμα» βιώνει έντονο στρες στο σχολείο		A. Δεν έχει παρέες, δεν είναι φίλος με κανέναν, είναι μόνος του.
2. Το «θύμα» μεταφέρει ενδοοικογενειακά προβλήματα		B. Λειτουργούν «πυροσβεστικά» και προσπαθούν να βοηθήσουν το «θύμα».
3. Είναι αόρατος μαθητής		Γ. Το «θύμα» έχει αρνητικές εμπειρίες από συμμαθητές, δασκάλους στο σχολείο.
4. Έχει προβλήματα αυτονομίας.		Δ. Δείχνουν αλληλεγγύη και υποστήριξη προς τον αδύναμο συμμαθητή τους.
5. Ως ομάδα είναι ανομοιογενής.		Ε. Έχει προβλήματα στις σχέσεις του με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς του.
6. Είναι καλοί Σαμαρείτες.		ΣΤ. Δεν έχει ακόμα ξεκαθαρίσει θέματα δεσμών και σχέσεων με τα μέλη της οικογένειάς του.
7. Έχουν καλές δεξιότητες επικοινωνίας.		Z. Κάποιοι παρατηρητές αρέσκονται με τον «θύτη» και άλλοι εναντιώνονται με τον ίδιο.
8. Είναι αλτρουιστές.		H. Μπορούν να επιλύσουν ανώδυνα και ειρηνικά τις όποιες διαφορές τους.

Τί μπορώ να κάνω για τη σχολική βία;

Αγαπητέ μας φίλε, αγαπητή μας φίλη,

Στην αρχή του φυλλαδίου αυτού, είπαμε πως θέλουμε να σε ενημερώσουμε για το θέμα της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Να σε βοηθήσουμε να εντοπίσεις και να αναγνωρίσεις τα περιστατικά της βίας και τους πρωταγωνιστές και να μπορέσεις κι εσύ να βάλεις το δικό σου λιθαράκι στη γενικότερη προσπάθεια αντιμετώπισης της σχολικής βίας.

Η έρευνα έχει δείξει πως ο αγώνας κατά της σχολικής βίας είναι δύσκολος ενώ απαιτείται μεγάλη, συστηματική και μακροχρόνια προσπάθεια από όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς) για την αντιμετώπιση και ΚΥΡΙΩΣ για την πρόληψη του φαινομένου αυτού που μας αφορά όλους.

Το πρώτο πράγμα που θα μπορούσες να κάνεις είναι να μην είσαι απαθής και βουβός. Αν συμβεί σε σένα, νιώσε άνετα να μιλήσεις σε κάποιον. Μην κλείνεις και μην περιμένεις «απλά» να «περάσει και αυτό το συμβάν». **Μίλησε** σε κάποιον συμμαθητή σου που εμπιστεύεσαι και τον θεωρείς δικό σου φίλο, μίλησε στους γονείς σου, μίλησε στους εκπαιδευτικούς σου. Το ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ εδώ είναι να μιλήσεις και να μοιραστείς με κάποιον άλλον το πρόβλημά σου. Μην περιμένεις βουβά. Το πρόβλημα της σχολικής βίας και του εκφοβισμού αφορά όλη τη σχολική κοινότητα που έχει υποχρέωση να παρέμβει.

Αν η βία χτυπήσει την πόρτα ενός δικού σου φίλου, στάσου πλάι του. Η παρουσία σου δίπλα του μπορεί να είναι καταλυτικής σημασίας και να σημαίνει πολλά για τον ίδιο. Να νιώσει πως έχει ένα άτομο δίπλα του που νοιάζεται για τον ίδιο και δεν τον αφήνει μόνο του στα δύσκολα. Δυο άτομα είναι περισσότερα από ένα - και δεν είναι μόνο θέμα αριθμητικής υπεροχής. Είναι η αίσθηση που γεννάται στο «θύμα» πως έχει κάποιον πλάι του να τον στηρίζει και να του σταθεί στα δύσκολα. Φυσικά και στην περίπτωση αυτή είναι εξίσου σημαντικό να **ΜΙΑΗΣΕΙΣ** κι εσύ σε κάποιον (έναν καθηγητή για παράδειγμα) για το πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο φίλος σου στον οποίο συμπαραστέκεσαι.

Περνώντας από το ατομικό στο ομαδικό επίπεδο παρέμβασης: Τί θα μπορούσαμε να κάνουμε ως τμήμα, ως τάξη, ως σχολική κοινότητα; Για παράδειγμα, είδαμε πως οι μαθητές-«θύτες» δεν διακρίνονται για τις δεξιότητες επικοινωνίας τους.

Ως μαθητές, θα μπορούσαμε να εκφράσουμε τις επιθυμίες μας και τα θέλω μας με τρόπο ειρηνικό και μέσα από τον διάλογο. Μέσα σε αυτό το κλίμα διαλόγου και επικοινωνίας, εκφράζουμε όλοι (ελεύθερα) τις απόψεις μας για τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία τα δικά μας και των άλλων. Διάλογος σημαίνει ακούω και μετά μιλάω. Μιλάω με επιχειρήματα και προσπαθώ να έρθω σε μια συμφωνία με τον άλλο. Δεν σημαίνει να τον νικήσω. Στο θέμα της σχολικής βίας και του εκφοβισμού δεν υπάρχουν νικητές και ηττημένοι. Όλη η κοινότητα χάνει όταν συμβαίνουν τέτοια περιστατικά.

Πολλές φορές νιώθουμε θυμωμένοι με αυτά που συμβαίνουν γύρω μας. Ο θυμός που νιώθουμε μπορεί να οδηγήσει σε επιθετική συμπεριφορά. Το να ξέρω πώς να διαχειριστώ το θυμό μου, να εκφράσω λεκτικά τα συναισθήματά μου και να επιλέξω σωστές μορφές συμπεριφοράς είναι ένα άλλο βήμα. Υπάρχουν δημιουργικοί τρόποι, για να εκφράσεις τον θυμό σου και την οργή σου. Ζήτησε βοήθεια από έναν ειδικό σύμβουλο. Εκφράσου εναλλακτικά. Δεν χρειάζεται να ξεσπάς στο σχολικό περιβάλλον και να το καταστρέφεις. Δεν σου φταίει το παρκάκι του προαύλιου χώρου ούτε και οι γλάστρες του γείτονα.

Ως σχολική τάξη, εργαζόμαστε σαν μια ομάδα. Βάζουμε κανόνες συμπεριφοράς και τους τηρούμε. Στηριζόμαστε ο ένας τον άλλον. Φροντίζουμε ο ένας τον άλλο. Όλοι έχουν δικαίωμα έκφρασης των απόψεών τους και κανενός οι απόψεις δεν είναι κατώτερες από τις απόψεις κάποιου άλλου συμμαθητή.

Στη σχολική μας τάξη, στη σχολική μας οικογένεια, όλοι είμαστε ισότιμα μέλη. Κανείς δεν είναι καλύτερος από τους υπόλοιπους. Όλοι είμαστε μια μεγάλη και δυνατή συντροφιά. Ο καθένας έχει τον ρόλο του και όλοι φροντίζουν όλους. Στη σχολική μας κοινότητα είμαστε όλοι ίσοι μεταξύ ίσων.

Αν σας επιτεθούν, αν δεχθείτε προσβολές ή επιθέσεις από άλλους συμμαθητές σας, η λύση δεν είναι να ανταπαντήσετε και να κάνετε κι εσείς το ίδιο. Η βία γεννάει βία. Αντίθετα, απομακρυνθείτε από το συμβάν και αναζητήστε έναν μεγαλύτερο (γονιό, εκπαιδευτικό), για να επιληφθεί του επεισοδίου. Αυτή η πράξη δεν σας κάνει

αδύνατους, αλλά δείχνει πως μπορείτε με τρόπο ήρεμο και νηφάλιο να αντιμετωπίσετε μια δύσκολη κατάσταση.

Στη συνέχεια, μαζί με τους εκπαιδευτικούς σας, προσπαθήστε μέσα από διάλογο και συνομιλία να βρείτε την αιτία και να δώσετε λύση στις συγκρούσεις.

Θυμηθείτε: ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΗ ΝΑ ΓΙΝΕΤΕ ΘΥΜΑΤΑ ΒΙΑΣ

Φύλλο Εργασίας 5

1^η Δραστηριότητα: Μη Φοβάσαι! Μίλα!

Δες την ταινία, ακολουθώντας τον επόμενο σύνδεσμο και γράψε τί θα μπορούσες να κάνεις, για να σταματήσεις εσύ τη βία σύμφωνα με όλα αυτά που διάβασες στο φυλλάδιο αυτό. <https://www.youtube.com/watch?v=74jXS4tQQx4>

Αντί Επιλόγου

Αγαπητέ μας φίλε, αγαπητή μας φίλη,

Στο σύντομο αυτό φυλλάδιο προσπαθήσαμε να σου εξηγήσουμε με απλά λόγια το μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Όπως είδες, κανείς δεν βγαίνει κερδισμένος από το bullying. Η βία οδηγεί πάντα σε νέα και εντονότερη βία. Στο τέλος όλοι μας (μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικοί) βγαίνουμε χαμένοι.

Ελπίζουμε να σου άρεσε το φυλλάδιο και να βρήκες τις εργασίες του κατατοπιστικές. Σκοπός μας ήταν να σε ενημερώσουμε για το ζήτημα της βίας και να σου δώσουμε κάποιες χρήσιμες πληροφορίες. Στην επόμενη σελίδα, θα βρεις ιστοσελίδες από ελληνικές και ξένες οργανώσεις που έχουν ασχοληθεί με το φαινόμενο της βίας και έχουν «ανεβάσει» πολλές πληροφορίες, ταινίες και άλλο ενημερωτικό υλικό. Ψάξε λίγο το υλικό αυτό και μάθε περισσότερα για τη βία.

Θυμήσου: Το σχολείο είναι και πρέπει να είναι ένας χώρος ηρεμίας όπου όλοι μαθαίνουμε και μεγαλώνουμε και ζούμε αρμονικά.

Διαδικτυακές Πηγές

Στη συνέχεια, παρατίθενται οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις βασικών διαδικτυακών θέσεων με πληροφορίες για τη σχολική βία, τον εκφοβισμό, τρόπους αντιμετώπισής του. Αυτές οι πηγές ανήκουν σε κρατικούς φορείς, όπως είναι το Δίκτυο Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, ή ανήκουν σε Ευρωπαϊκά κέντρα και φορείς ή σε κοινωφελείς, μη-κερδοσκοπικές οργανώσεις.

- CyberKids, <http://www.cyberkids.gr/>
- Δίκτυο Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού, <http://stop-bullying.sch.gr/>
- Ελληνική Αστυνομία, <http://www.astynomia.gr/>
- Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας, <http://www.antiviolence-net.eu/>
- European Antibullying Network, <http://www.antibullying.eu/>
- Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, <http://www.ich.gr/>
- Πρόγραμμα T.A.B.B.Y. (Threat Assessment of Bullying Behavior, Εκτίμηση του Κινδύνου Εκφοβιστικής Συμπεριφοράς), <http://www.tabby.eu/>
- Partners in education, <http://www.partners-in-education.com/>
- Συνήγορος του Παιδιού, <http://www.0-18.gr/>
- Saferinternet.gr, <http://www.saferinternet.gr/>
- Το Χαμόγελο του Παιδιού, <http://www.hamogelo.gr/>

